

Prof. Drs. R. Burgert

Tien jaar wet en rechtspraak omtrent de jaarrekening van ondernemingen

1. Inleiding

Op 1 mei 1981 was het tien jaar geleden, dat de Wet op de Jaarrekening in werking trad. Dat is een mooi tijdstip voor een terugblik op deze periode. De meest kardinale vraag daarbij is uiteraard of de Wet aan haar doel heeft beantwoord, t.w. de verbetering voor zover nodig van de kwaliteit van de jaarrekeningen. Deze vraag zou een zeer veel omvattend onderzoek vereisen en daarvoor ontbreken ons de middelen. Een beperkter onderzoek leek ons wel uitvoerbaar, namelijk een terugblik op de werking van de Wet aan de hand van de rechtspraak van de ondernemingskamer van het Gerechtshof te Amsterdam. Van dat onderzoek doen wij hierbij verslag; wij zullen de gekoesterde verwachtingen confronteren met hetgeen feitelijk geschiedde voor zover dat laatste is af te leiden uit de rechtspraak. Het leidt ons tot een zevental constateringen respectievelijk vraagpunten, die ons na een beschouwing over de wijze waarop Sobi haar rol als eisende partij vervulde, de vraag doet opwerpen of 'een klein vennootschapskamertje' overweging verdient.

2. Karakter van – en verwachtingen omtrent de wet

'De wet formuleert enkele algemene beginselen die bij het opmaken der jaarrekening in acht dienen te worden genomen: doel en aard der jaarrekening worden vooropgesteld; de wijze van samenstelling, de splitsing in posten op balans en winst- en verliesrekening, enz. moeten zó geschieden dat een bevredigend inzicht in de financiële positie der onderneming wordt gegeven.

Ter uitwerking van deze algemene beginselen geeft de wet een aantal concrete bepalingen omtrent afzonderlijke posten op de balans en winst- en verliesrekening met hun toelichting. Deze bepalingen zijn in het algemeen te beschouwen als minimumvereisten: iedere jaarrekening moet in elk geval daaraan voldoen, doch, indien in het concrete geval voor een bevredigend inzicht ruimere informatie nodig is, dan behoren aanvullende gegevens te worden verschaft.

Het toezicht op de nakoming berust in eerste instantie bij de naaste belanghebbenden zelf: de aandeelhouders, de leden van een coöperatieve vereniging, enz. Bovendien wordt dit toezicht bevorderd, doordat onderzoek door een registeraccountant wordt voorgeschreven. Daarnaast is

voor een ruime kring van belanghebbenden een bijzondere voorziening geopend bij een gespecialiseerde rechterlijke instantie, de ondernemingskamer van het gerechtshof te Amsterdam, die aan een onderneming aanwijzingen omtrent de opstelling van een jaarrekening kan geven.'

Deze korte en bondige typering is niet van ons, doch van de toenmalige Minister van Justitie in zijn MvT. Wij willen daar nog zijn conclusie aan toevoegen: 'Aldus wordt door het samenstel van algemene richtlijnen, concrete voorschriften voor de normale gevallen en sanctie, een stelsel verkregen dat rechtszekerheid aan soepelheid paart, voor de praktijk bruikbaar is en geen uitgebreid controle-apparaat vergt.'

Aan des Ministers bondige samenvatting van een systeem dat enig in de wereld is, moeten voor een volledig beeld nog de volgende punten worden toegevoegd.

1) De Minister heeft niet alle spelers in het spel genoemd. De procureur-generaal bij het Gerechtshof te Amsterdam moet eveneens genoemd worden. Deze heeft immers de bevoegdheid gekregen om in het openbaar belang een rechtsvordering bij de ondernemingskamer in te stellen.

2) Voorts is van den aanvang af gediscussieerd over de vraag, of het toezicht op de naleving van de wet niet beter – zulks in navolging van de SEC – aan een vennootschapskamer kon worden opgedragen. In deze discussie wordt collega Sanders nogal eens geciteerd. De belangrijkste argumenten vóór een vennootschapskamer knopen enerzijds aan bij het falen van de vergadering van aandeelhouders in haar controlerende functie en anderzijds bij de onvoldoende deskundigheid van aandeelhouders. In het Voorlopig Verslag wordt zelfs gesproken van de noodzaak dat 'de aandeelhouders tegen hun eigen gebrek aan belangstelling moeten worden beschermd'.

T.a.v. het tweede punt wordt in datzelfde verslag de vrees uitgesproken dat 'door instelling van de thans voorgestelde ondernemingskamer te hoge eisen zullen worden gesteld aan de deskundigheid van de belanghebbenden'. Alleen deskundige belanghebbenden – zo kan men deze mening parafraseren – kunnen beoordelen of een jaarrekening aan de wettelijke voorschriften voldoet. Ontbreekt de deskundigheid, dan komt er geen procedure. 'Er (kan) desondanks toch sprake zijn van een wetsovertreding zonder dat hiertegen wordt ingegrepen', aldus deze kamerleden.

In de MvA heeft de Minister de instelling van een vennootschapskamer als praktisch onuitvoerbaar verworpen: 'er bestaan tienduizenden naamloze vennootschappen en een continue controle zou een buitengewoon omvangrijk ambtelijk apparaat vergen. Het nut daarvan zou niet opwegen tegen de kosten'

3) De Minister heeft ook een duidelijke uitspraak gedaan over het verwachte aantal procedures voor de ondernemingskamer. Hij constateert, dat ondanks de toen bestaande 'zeer summiere wetgeving' in het algemeen gesproken kan worden van een 'zeer redelijk peil van verslaglegging'. 'Aan een procedure voor de ondernemingskamer', aldus de Minister, 'zal dan ook slechts in een vrij beperkt aantal gevallen behoefte bestaan.'

4) Vervolgens sprak de Minister zich tegenover de Eerste Kamer uit over de wenselijke duur van de procedures voor de ondernemingskamer: '. . . .

de aard van de procedures (maakt) het wenselijk dat deze niet lang duren. Het is wenselijk dat na de afsluiting van een boekjaar niet te lange tijd onzekerheid blijft bestaan over de vraag hoe de jaarrekening moet luiden', aldus de Minister.

5) Tenslotte heeft de Minister de verwachting uitgesproken 'dat het georganiseerd bedrijfsleven en in samenwerking daarmee, de organisatie der accountants het tot hun taak zullen rekenen de in het maatschappelijk verkeer gehanteerde grondslagen als in artikel 5 (thans 311) bedoeld, te inventariseren en te toetsen aan hetgeen naar hun oordeel in het huidig bestel in het maatschappelijk verkeer en ter voldoening aan de eisen van de artikelen 2 en 3 (thans 308 en 309) als aanvaardbaar kan worden beschouwd'. Wij zouden deze invitatie kunnen beschouwen als een erkenning van de behoefte aan 'accounting standards', doch slechts voor zover het de waardering van activa en passiva betreft.

Tot zover het samenstel van de verwachtingen, die t.a.v. de werking van de wet tien tot vijftien jaar geleden werden gekoesterd. Alvorens na te gaan of en in hoeverre zij zijn uitgekomen, zullen wij voor een betere oordeelsvorming de rechtspraak van de ondernemingskamer in cijfers vatten.

3. De rechtspraak in cijfers (ontleend aan de bijlagen I, II en III¹)

3.1. Aantal procedures voor de ondernemingskamer en aard der procespartijen

De ondernemingskamer heeft na bijkans zes jaar van stilte haar eerste eindarrest gewezen op 20 januari 1977. Daarop zijn tot nu toe nog twintig arresten gevolgd. Wanneer wij nagaan welke soort rechtspersonen werden gedagvaard en welk belang door de eisers in deze procedures werd vertegenwoordigd, ontstaat het volgend overzicht:

TABEL I *Eisers en gedaagden*

<i>Kwaliteit van de eisers</i>	<i>Aard en aantal der gedagvaarde rechtspersonen</i>			
	<i>Besloten vennootschappen</i>	<i>Grote open vennootschappen</i>	<i>Curatoren</i>	<i>Totaal</i>
Sobi ²	–	11	1	12
Aandeelhouders	5	–	–	5
Vakbonden	1	–	–	1
Ind. werknemers	2	–	–	2
Verzekerden	1	–	–	1
	<u>9</u>	<u>11</u>	<u>1</u>	<u>21</u>
	=	=	=	=

Sobi is de Stichting Onderzoek Bedrijfsinformatie, alias de heer P. T. Lakeman. Hij begon een actie die in de International Herald Tribune van 11 jan. 1980 werd gekenschetst als 'A lone Dutchman's Crusade in Vintage Nader Style'.

Eenentwintig procedures betekent nog niet dat eenentwintig ondernemin-

gen zijn gedagvaard. Sobi heeft nl. drie ondernemingen twee keer voor verschillende jaarrekeningen gedagvaard (Pakhoed, Ultramarco en Van Gelder). Datzelfde hebben de aandeelhouders van één besloten onderneming gedaan, terwijl zij voorts deze onderneming twee keer voor één en dezelfde jaarrekening hebben gedagvaard. Bovendien komt Pakhoed nog eens voor op de lijst, nl. voor het arrest, dat na cassatie en terugverwijzing andermaal door de ondernemingskamer is geweest. Ook heeft Sobi de Curatoren in het faillissement van Kon. Scholten-Honig gedagvaard. Zo blijken derhalve slechts veertien ondernemingen een procedure voor de ondernemingskamer aan den lijve gevoeld te hebben. De zeven grote ondernemingen die Sobi gedagvaard heeft vertonen bijzondere kenmerken: twee ervan zijn inmiddels failliet gegaan, drie ervan verkeren in ernstige financiële moeilijkheden en de twee overige zijn om andere redenen in de publieke belangstelling geraakt.

3.2. Aard van de uitspraken/eisende partijen

Daarvan is het volgende beeld te geven:

TABEL II *Aard van de uitspraken/eisende partijen*

<i>Aard van de uitspraken</i>	<i>Totaal aantal arresten</i>	<i>Eisende partijen</i>			
		<i>Sobi</i>	<i>Aand. houders</i>	<i>Ind. werk- nemers</i>	<i>Vak- bonden</i>
Vernietiging jaarrekening	3	2	1	—	—
Aanwijzingen voor volgende jaren	7	6	1	—	—
Afwijzing van alle eisen	5	1	1	2	1
Bevel tot aanvulling van de jaarrekening	1	—	1	—	—
Totaal	16	9	4	2	1

(In deze tabel zijn niet meegeteld het arrest-Pakhoed na cassatie en terugverwijzing door de Hoge Raad, het arrest Sobi/Curatoren Kon. Scholten-Honig, het arrest Ardanta, waarin de jaarrekening werd vernietigd op grond van het ontbreken van de accountantsverklaring, het arrest Sekisui over de jaarrekening 1975 en het Van Gelder-arrest over de jaarrekening 1979, waarin Sobi niet ontvankelijk werd verklaard.)

Slechts 3 van de 16 omstreden jaarrekeningen zijn vernietigd; twee daarvan – Vulcaansoord en Kon. Scholten-Honig – zijn nooit verbeterd en opnieuw vastgesteld door faillissement dezer ondernemingen.

In zeven gevallen heeft de ondernemingskamer ermee volstaan aanwijzingen voor volgende jaren te geven, en in vijf gevallen zijn alle eisen afgewezen.

3.3. Aantal aangevoerde geschilpunten

Wanneer wij ons beperken tot de materiële geschilpunten omtrent de jaarrekeningen van de gedagvaarde ondernemingen (buiten beschouwing blijven dus geschilpunten van procesrechtelijke aard) dan komen wij tot de volgende cijfers:

TABEL III *Eisende partijen/aantal berechte geschilpunten*

<i>Kwaliteit van de eisers</i>	<i>Aantal berechte geschilpunten</i>		
	<i>Totaal</i>	<i>waarvan gegrond</i>	<i>ongegrond</i>
Sobi	87	42	45
Aandeelhouders	21	9	12
Ind. werknemers	7	—	7
Vakbonden	2	—	2
	<u>117</u>	<u>51</u>	<u>66</u>

3.4. Onderscheiding van de geschilpunten

De geschilpunten kunnen onderscheiden worden naar de wetsartikelen ex B2 BW waarop zij betrekking hebben. Daarbij doet zich de moeilijkheid voor, dat soms cumulatie ontstaat van artikelen uit Afdeling 1: 'Algemene bepalingen' met die uit de Afdelingen 2 en 3, bevattende resp. 'Nadere bepalingen omtrent de balans en de toelichting' en 'Nadere bepalingen omtrent de winst- en verliesrekening en de toelichting'. Vooral t.a.v. art. 311 lid 1 — de bekende open formule van de toe te passen waarderinggrondslagen — doet zich dat verschijnsel voor. Wij hebben dit zo opgelost, dat wij de beslissingen die art. 311 lid 1 en enig ander artikel raken bij art. 311 lid 1 afzonderlijk hebben opgenomen en bij die andere artikelen weggelaten.

Onze tabel omtrent de geschilpunten, gerangschikt naar wetsartikelen kan voor een totaal indruk als volgt worden samengevat:

TABEL IV *Onderscheiding geschilpunten naar wetsartikelen*

<i>Aard der geschilpunten</i>	<i>Totaal aantal berechte geschilpunten</i>	<i>waarvan gegrond</i>	<i>ongegrond</i>
- art. 306 t/m 314 excl. art. 311	15	9	6
- art. 311 lid 1, de voorstelling van grootte van winst en vermogen rakende	37	10	27
- art. 311 lid 2 en 3, de uiteenzetting van - en de wijziging in de waarderingsgrondslagen rakende	11	5	6
- art. 315 t/m 332: de minimum voorschriften omtrent de d.m.v. de balans en de toelichting daarop te verschaffen informatie	40	24	16
- art. 333 t/m 336: de minimum voorschriften omtrent de d.m.v. de winst- en verliesrekening en de toelichting daarop te verschaffen informatie	14	3	11
	<u>117</u>	<u>51</u>	<u>66</u>

Hieruit blijkt, dat niet meer dan 32% van het aantal eisen (37) betrekking heeft op de voorstelling van de grootte van winst en vermogen. Daarvan echter blijken er slechts 10 (ongeveer 27%) gegrond en 27 (ongeveer 73%) ongegrond. Van deze 37 eisen zijn er 28 geformuleerd door Sobi en daarvan blijken er 9 gegrond en 19 ongegrond. Meer succes hebben de eisers gehad met de door hen geformuleerde eisen die betrekking hebben op de meer formele voorschriften en de voorschriften die de zgn. 'disclosure'-bepalingen betreffen: in totaal 80 eisen, waarvan de helft (41) gegrond is gebleken. Beschouwen wij ook op dit gebied de score van Sobi, dan blijkt dat van haar 59 eisen er 33 gegrond zijn gebleken, derhalve iets meer dan de helft (56%). Opmerkelijk in deze rubriek is nog, dat van de 14 eisen, waarin meer informatie omtrent de winst- en verliesrekening is verlangd, er slechts 3 gegrond zijn gebleken. De winst- en verliesrekeningen (en de toelichting daarop) zijn kennelijk beter verzorgd dan de balansen (en de toelichting daarop). Dat stelt ongetwijfeld diegenen tevreden, die menen dat hoewel onze wet anders suggereert, de winst- en verliesrekening het 'pièce de résistance' van de jaarrekening vormt.

3.5. *Duur van de procedures*

Hierover kunnen wij kort zijn: de kortste procedure nam 141 dagen in beslag, de langste 1328 dagen. De kortste vond haar spoedig einde in de niet-ontvankelijkheid van de eiser. De gemiddelde duur van de zestien echte jaarrekeningprocedures bedraagt 553 dagen.

Na deze kwantificeringsexercitie willen wij nagaan in hoeverre de gekoesterde verwachtingen van 10 à 15 jaar geleden door de feiten zijn bevestigd.

4. Verwachtingen tegenover feitelijke ontwikkelingen

4.1. Wij kunnen wel vaststellen dat de aard van de wet, met name het vrijlaten van de keuze van de waarderingsgrondslagen en de als minima op te vatten 'disclosure'-bepalingen, niet heeft geleid tot een revolutie in de verslaggevingspraktijk. Voor de grote ondernemingen was er vóór 1970 stellig, zoals de Minister zei, sprake van een 'zeer redelijk peil van verslaglegging'. Daarin heeft de wet waarschijnlijk slechts marginale verbetering gebracht voornamelijk op het gebied van de 'disclosure'-bepalingen. Men is zich mede door de arresten meer bewust geworden van de betekenis van deze bepalingen, van de noodzaak van zorgvuldig te formuleren, etc. Een en ander is in het voorschriftloze tijdperk van vóór 1970 wel onderschat. Overigens moet men de term 'redelijk peil' van de Minister letterlijk nemen. Redelijk betekent: voor verbetering vatbaar. Zo hebben de winnaars van de Sijthoffprijs voor het beste jaarverslag naast lof steeds enige kritiek op hun jaarrekening geooft.

4.2. Men zou kunnen stellen dat mede gezien het betrekkelijk geringe aantal procedures niet van notoire misstanden gesproken kan worden, ware het niet dat van de door Sobi aangevochten jaarrekeningen die van Vulcaansoord en Koninklijke Scholten-Honig ernstige gebreken bleken te vertonen. In die jaarrekeningen waren stellig winst en vermogen geflatteerd. Ter verontschuldiging voor beide kan aangevoerd worden dat zij zich in grote financiële moeilijkheden bevonden en voor KSH bovendien dat de flattering in feite door de omschrijving van de posten en de toelichting grotendeels openlijk plaatsvond. Als verzachtende omstandigheid kan gelden dat volledige openbaarheid een enorme hinderpaal is in de strijd om het naakte bestaan en ook niet zonder meer in het belang is van de betrokken werknemers en aandeelhouders. Zulks klemt temeer omdat in onze dagen nog slechts het 'to be – or not to be' geldt: de tussenweg via financiële reorganisatie is volledig geblokkeerd en door de toestand op de kapitaalmarkt en doordat men nauwelijks nog enige quasi rents van de duurzame produktiemiddelen durft te verwachten. Waar het voor ons op aankomt: deze door Sobi aangevochten jaarrekeningen zijn niet representatief te achten voor die van de gemiddelde grotere Nederlandse onderneming.

4.3. Opvallend is dat *echte* belanghebbenden (aandeelhouders in min of meer besloten vennootschappen en werknemers) weinig succes met hun procedures hebben gehad; in vier van de zeven echte jaarrekeningprocedures werden hun eisen volledig afgewezen, slechts in één uitzonderlijk geval (Sekisui) werd de jaarrekening vernietigd, terwijl in de overige gevallen slechts weinig ingrijpende verbeteringen nodig bleken. Op dit terrein is echter van belang, dat de ondernemingskamer voor geschillen over de grootte van bepaalde getallen in de jaarrekening het standpunt inneemt dat ten aanzien daarvan een eiser in een jaarrekeningprocedure zich moet neerleggen bij de mening van de bevoegde organen van de vennootschap, welke mening slechts marginaal wordt getoetst. Hierop komen wij later nog terug.

Toch heeft de wet op de jaarrekening voor de kleinere onderneming voor zover dat waarneembaar is een positieve invloed uitgeoefend, met name waarschijnlijk in formele zin. Hoe vaak werd daar niet het accountantsrapport, dat weliswaar de 'highlights' goed belichtte doch niet volledig aan de formele voorschriften voldeed, als officiële jaarrekening beschouwd? Op vele accountantskantoren heeft echter de 'checklist' van wettelijke eisen zijn intrede gedaan.

4.4. Heeft het gehele systeem ook, zoals de Minister dat uitdrukte, rechtszekerheid aan soepelheid gepaard? Om met het laatste te beginnen: deze eigenschap kan niet ontkend worden. Noch de wet, noch de rechtspraak heeft een schokkend effect gehad. Dat is mede toe te schrijven aan het verstandig gebruik dat de ondernemingskamer heeft gemaakt van de haar in art. 340 B2 BW gegeven bevoegdheden nl. vernietiging van de jaarrekening en het geven van aanwijzingen voor volgende jaren. Slechts in drie van de zestien echte jaarrekeningprocedures is vernietiging uitgesproken, in zeven gevallen heeft zij zich beperkt tot het geven van aanwijzingen voor de toekomst. Daarbij moet wel opgemerkt worden – en daarmee raken wij een belangrijk gebrek aan soepelheid van het gehele systeem – dat die keuze *mede* beïnvloed is door de reeds gesignaleerde lange duur van de procedures. Als voorbeeld moge de uitspraak in de Van Gelder-procedure over de jaarrekening 1976 gelden: 'Mede in aanmerking nemende dat sedert het verslagjaar 1976 inmiddels drie jaren zijn verstreken en dat de jaarrekeningen over de boekjaren 1977 en 1978 reeds zijn goedgekeurd, acht de Ondernemingskamer termen aanwezig de aanwijzingen 'die VGP bij het opmaken, vaststellen en goedkeuren van haar jaarrekeningen in acht moet nemen, te beperken tot toekomstige jaarrekeningen.'

Inderdaad, de kennelijk niet voorziene lange duur van de procedures – gemiddeld 553 dagen – doet ernstig afbreuk aan de soepelheid van het systeem. Dit doet de vraag opkomen, of de – zij het enigszins gewijzigde – contentieuze dagvaardingsprocedure wel een goede keuze is geweest. Het moge aan juristen overgelaten worden over dit aspect hun oordeel te geven en zo mogelijk verbeteringen voor te stellen. Het is immers voor ordelijke vennootschappelijke verhoudingen bezwaarlijk dat er zo lang onzekerheid blijft bestaan over de rechtsgeldigheid van de vaststelling en de goedkeuring van de jaarrekening.

Nu de rechtszekerheid; zij wordt stellig gediend doordat de rechter oordeelt over de naleving van *deze* wet die beheerst wordt door de algemene regel van de 'true and fair view' en die de keuze van de waarderingsgrondslagen binnen zekere grenzen vrijlaat en slechts minimum-'disclosure' voorschriften bevat. Dezelfde algemene regel treffen wij ook aan in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. Deze landen verschillen echter in *één* opzicht van ons land; daar zijn veel eerder dan bij ons 'accounting standards' tot stand gekomen. De Minister heeft de behoefte daaraan ten dele, nl. zover het de waarderingsgrondslagen betreft, wel onderkend. Hij heeft waarschijnlijk niet voorzien, dat wij onze achterstand op dit terrein thans, na tien jaar, nog niet zouden hebben ingehaald.

Wij zouden waarschijnlijk die achterstand al wel ingehaald kunnen hebben

indien de bereidheid zou hebben bestaan gebruik te maken van elders reeds verworven 'accounting standards' of – bij gebrek daaraan – de noodzakelijke financiële offers zouden zijn gebracht om een apparaat op te bouwen om die 'standards' te ontwikkelen. Deze 'standards' hadden dan van den aanvang af dezelfde duidelijke status kunnen krijgen als die in Amerika en Engeland. Nu is men niet verder gekomen dan de zgn. 'Beschouwingen', enigszins vaag en vrijblijvend van aard, van meerdere zijden bekritiseerd en zonder duidelijke betekenis voor accountants en ondernemingen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de invloed van de 'Beschouwingen' nauwelijks in de rechtspraak tot uiting komt. En evenmin, dat deze situatie tot wrevel en – wat erger is – tot rechtsonzekerheid heeft geleid. Er bestonden in dit land geen min of meer algemeen aanvaarde regels tot invulling van hetgeen de wet openliet. Het belang daarvan bleek des te groter toen de ondernemingskamer onmiddellijk haar rechtsvormende taak serieus ging vervullen.

4.5. De ondernemingskamer heeft meerdere malen moeten oordelen over de vraag of de eiser belanghebbende is in de zin der wet omdat in den beginne elke gedaagde de bevoegdheid van Sobi om te dagvaarden aanvocht. Zij heeft die term zeer ruim geïnterpreteerd, met het enigszins merkwaardige gevolg dat – voor zover het de ondernemingen wier aandelen ter beurse genoteerd zijn betreft – de kwaliteit 'belanghebbende' door één ieder door de aankoop van één aandeeltje voor een aantal tientjes verworven kan worden. Na afloop van het proces kan dat aandeeltje weer worden verkocht. Voor de grote ondernemingen betekent belanghebbende dus in feite: iedereen die lust heeft. Deze interpretatie deed één belanghebbende opstaan, die bepaald niet door de wetgever is voorzien: Sobi, ofwel de Stichting Onderzoek Bedrijfsinformatie.

Nu kan men het enerzijds eens zijn met de opvatting van o.a. collega Sanders, dat het nauwelijks zin heeft zo'n kruisridder nog te verplichten tot het brengen van dat geringe offer, anderzijds komt toch de vraag op of op deze wijze de toegang tot het procederen niet te gemakkelijk is gemaakt. Van afweging van de belangen van de gedagvaarde onderneming is daarbij nauwelijks sprake geweest. Deze wordt tenminste gedwongen tot een moeilijke en kostbare procedure, waaraan de pers maar al te graag aandacht besteedt.

De kleinst mogelijke kortstondige aandeelhouder krijgt tegenover de grote open vennootschap aldus een macht en invloed die scherp afsteekt tegen de feitelijke ontwikkeling die aandeelhouders juist van alle invloed heeft ontdaan. Dat is bewerkstelligd d.m.v. oligarchische clausules, certificering van aandelen en ook door de wettelijke regeling van de structuur-N.V. Het is nauwelijks aan te nemen dat de wetgever dit machtsherstel van de kleinst mogelijke tijdelijke aandeelhouder heeft beoogd. In de MvT en in de overige kamerstukken is daarvoor geen aanknopingspunt te vinden. De Minister heeft vragen over de vereisten waaraan voldaan moet worden om belanghebbende te zijn afgedaan met het antwoord dat de begrenzing van de mate van belang 'alleen kan en ook zal geschieden in de rechtspraak'. Wel heeft hij daaraan toegevoegd 'dat de aandeelhouders en leden van coöperaties en

dergelijke wel steeds mogen worden beschouwd als belanghebbenden'. Het wil ons voorkomen dat verzuimd is hierbij onderscheid te maken tussen de bovenbedoelde grote open vennootschappen en de kleinere besloten vennootschappen. Alleen t.a.v. de laatste is nog sprake van een herkenbare aandeelhouder in de oude zin van het woord. Ook hij kan weliswaar door oligarchische constructies en certificering van zijn invloed zijn ontdaan, maar hij heeft in elk geval een substantieel belang, waarvan hij zich niet op elk gewenst ogenblik kan ontdoen. Deze aandeelhouder moet zonder meer als belanghebbende in de zin van art. 337 B2 BW aangemerkt worden.

De aandeelhouder in de grote open N.V. onderscheidt zich daarvan op in het oog lopende wijze. Hij heeft nauwelijks of geen invloed en meestal een relatief gering belang waarvan hij zich op ieder moment kan ontdoen en dat is tevens nog zijn enige machtsmiddel. Voor deze grote open vennootschappen is het aandeelhoudersbelang zo over de gehele samenleving verspreid, zo diffuus geworden, dat het zelfs niet meer in staat is zich ter behartiging van zijn belangen te organiseren. Het is niet meer dan een onpersoonlijke maatschappelijke institutie.

Ook deze institutie heeft behoefte aan goede informatie al ware het slechts voor de koop- en verkoopbeslissing. Het aandeel is immers een abstract fungibel goed, welks betekenis en waarde slechts aan informatie te ontleen is. Het recht op deze informatie komt haar onloochenbaar toe, doch dat blijft een dode letter wanneer niet tevens een haar vertegenwoordigende organisatie gecreëerd wordt die dat recht voor haar uitoefent en beschermt. Stelt men in deze samenleving nog prijs op particuliere kapitaalvorming en risicodragende belegging daarvan – een vraag die niet steeds bevestigend beantwoord zal worden – dan ligt het op de weg van de overheid aan die organisatie gestalte te geven. Dan spreken wij over een soort S.E.C., een soort vennootschapskamer. Nog andere lijnen zullen ons daarheen leiden.

4.6. Zou de wetgever het bovenbedoelde abstracte belang bij juiste informatie omtrent grote openbare ondernemingen op het oog hebben gehad toen hij in art. 337 lid 2 B2 BW de procureur-generaal de bevoegdheid gaf om in het openbaar belang een rechtsvordering bij de ondernemingskamer in te stellen? Indien dat zo is, dan zijn er twee verklaringen denkbaar voor het feit, dat de procureur-generaal in de achter ons liggende tien jaar van zijn bevoegdheid geen gebruik heeft gemaakt.

In de eerste plaats, dat het openbaar belang dat tot nu toe niet meegebracht heeft; daaruit zou kunnen volgen dat vanuit het openbaar belang gezien de informatieverschaffing d.m.v. de jaarrekening aan redelijke eisen, gegeven de wettelijke voorschriften, voldoet.

Een tweede verklaring kan geput worden uit het Voorlopig Verslag, waarin de voorstanders van een vennootschapskamer hebben betoogd, dat een belanghebbende niet tot het oordeel kan komen dat een jaarrekening niet aan de wettelijke voorschriften voldoet. Zij vreesden dan ook dat de ondeskundige belanghebbende geen rechtsvordering kan of durft in te dienen. Het lijkt inderdaad niet ondenkbaar, dat deze vrees ook voor de procureur-generaal niet ongegrond is. Daaraan had uiteraard iets gedaan kunnen worden door hem een deskundig apparaat ter beschikking te stellen. Dan

was echter toch een contrôle-apparaat ontstaan, waarvan de Minister met enige trots zei, dat het door hem ontworpen stelsel dat niet vergt. Andermaal: zou een klein vennootschapskamertje toch zin hebben?

4.7. De aard van de wet brengt mee, dat aan de rechter een zeer ruime rechtsvormende taak toekomt. Het is na tien jaar wel op zijn plaats de vraag te stellen of de contentieuze procedure daartoe wel het geschikte kader kan bieden. Kenmerkend daarvoor is dat de rechter moet blijven binnen de door partijen getrokken grenzen van de rechtsstrijd. De ondernemingskamer oordeelt derhalve slechts over door de eiser in de dagvaarding of bij latere vermeerdering van eis naar voren gebrachte onjuistheden in de jaarrekening. De rechtsvormende en 'accounting standards' producerende werking van haar arresten is dus geheel afhankelijk van hetgeen de eisende partijen stellen. Dat deze het niet altijd goed doen moge b.v. blijken uit het arrest Ultramarco (jaarrekening 1977). Sobi had geconstateerd dat de boekwaarde van haar cruiseschepen met rond f 12 miljoen was gedaald en dat deze daling – volgens Sobi ten onrechte – niet ten laste van de winst- en verliesrekening was gebracht. Ultramarco had in haar jaarrekening toegelicht dat zij haar cruiseschepen 'in dollars was gaan administreren' (hetgeen een onduidelijke weergave was van het overdragen aan een in het dollargebied gevestigde dochteronderneming) en dat zij de door daling van de dollarkoers en door omrekening tegen de koers op balansdatum ontstane nadelige 'waarderingsverschillen', zoals bij haar gebruikelijk was, ten laste van de Algemene Reserve had geboekt. Sobi zag daarin een ongeoorloofde stelselwijziging, leidende tot 'afwaardering' van de schepen buiten de winst- en verliesrekening om. Er was echter geen stelselwijziging aangezien Ultramarco steeds alle bedragen in de balansen van dochterondernemingen had omgerekend tegen de koers op de balansdatum en de daaruit resulterende koersverschillen steeds had geboekt ten gunste of ten laste van het eigen vermogen. De ondernemingskamer constateert dan ook dat Sobi niet heeft gesteld dat het koersverlies ten onrechte ten laste van het eigen vermogen is geboekt en verwerpt Sobi's eis. Sobi had beter kunnen stellen, dat omrekening van de boekwaarde van de schepen tegen de koers op balansdatum onjuist is en dat in de plaats daarvan de zgn. historische koers (= koers op de datum van verwerving) gebruikt had moeten worden; in dat geval was de boekwaarde in guldens niet gedaald. Een andere mogelijke stelling was geweest dat dergelijke koersverschillen ten laste of ten gunste van de winst- en verliesrekening moeten komen. Zo leidde een ondoordachte eis er toe dat de ondernemingskamer niet kon oordelen over de algemene en belangrijke vraag, hoe balansen van dochterondernemingen, luidende in vreemde valuta, behoren te worden omgerekend in guldens en hoe de dan blijkende koersverschillen in de jaarrekening moeten worden verwerkt. Ook in het Ogem-arrest leidde een ondoordachte eis tot de opportunistisch aandoende uitspraak dat afboeking van koersverschillen bij de omrekening van balansen van buitenlandse dochters tegen de koers op balansdatum ten gunste of ten laste van reserves – zoals ook Ultramarco deed – in overeenstemming is met normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd. Andermaal

bleef de essentiële vraag tegen welke koers omgerekend moet worden buiten discussie!

Deze voorbeelden doen zien, dat de uitkomst van een jaarrekeningprocedure in hoge mate afhangt van een doelmatig geformuleerde eis, waarvoor inderdaad een belangrijke mate van deskundigheid onontbeerlijk is.

Ook bleek de beperking tot de rechtsstrijd van partijen aanleiding te geven tot een slechts fragmentarische behandeling van veelomvattende problemen. De verwerking van de naar de winst geheven belasting levert daarvan een voorbeeld op. Wanneer dit probleem onmiddellijk in zijn geheel aangebracht en doordacht zou zijn, zou de ondernemingskamer waarschijnlijk niet in de door Sobi in al haar onwetendheid uitgezette val van de volgens haar ongeoorloofde anticipatie op in de toekomst te verrekenen belasting gelopen zijn.

Wij moeten ons tot deze voorbeelden beperken.

4.8. Wij hebben geconstateerd dat èchte materiële belanghebbenden betrekkelijk weinig succes hebben kunnen boeken. Dat is voor een belangrijk deel te wijten aan het reeds genoemde feit, dat de ondernemingskamer slechts beoordeelt of de jaarrekening overeenkomstig de in het maatschappelijk verkeer aanvaardbare *grondslagen* is opgemaakt en niet treedt in de beoordeling van de vraag of de jaarrekening ook getalsmatig juist is.

Als een werknemer wiens beloning afhankelijk is van de winst zowel de vorming als de hoogte van een voorziening voor afvloeiingskosten aanvecht, krijgt hij nadat de vorming van deze voorziening juist is bevonden omtrent de hoogte ervan te horen dat 'de beoordeling van de omvang van een voorziening als de onderhavige in eerste instantie aan de ondernemingsleiding toe(komt).

Indien de andere bevoegde organen van de vennootschap de visie van de ondernemingsleiding delen, heeft een belanghebbende in een jaarrekeningprocedure zich daarbij in het algemeen neer te leggen. Ten processe is niet gebleken dat het treffen van een voorziening voor een bedrag van fX onaanvaardbaar is geweest'. De werknemer weet nu wel dat een voorziening in het betreffende boekjaar gevormd mocht worden, doch als hij het bedrag daarvan te hoog vindt, zal hij daarover andermaal moeten gaan procederen. Juist bij èchte belanghebbenden zal echter de getalsmatige juistheid van de jaarrekening centraal staan. De beschreven werkwijze van de ondernemingskamer verklaart waarom zij weinig succes konden boeken. De vraag is te stellen, of die werkwijze wel doelmatig is en of zij ook zo door de wetgever is bedoeld. Men zou nl. kunnen argumenteren dat juist de ondernemingskamer met haar twee deskundige raden goed toegerust is om over een dergelijk getalsmatig geschil te beslissen.

4.9. Deze beperking in de rechtspraak doet zich ook gelden wanneer de waardering van duurzame produktiemiddelen niet langer gebaseerd kan worden op de historische aankoop prijs of op de vervangingswaarde en de bedrijfswaarde of de indirecte opbrengstwaarde daarvoor in de plaats moet treden.

Toen Sobi de hoogte van de boekwaarde van enkele schepen van Ultra-

marco, die op de lagere bedrijfswaarde gebaseerd was, aanvocht omdat zij deze veel te hoog achtte, kreeg zij eveneens te horen, dat het oordeel over de hoogte daarvan 'in eerste instantie aan de ondernemingsleiding toe(komt)' en dat 'indien de bevoegde organen van de rechtspersoon deze visie van de ondernemingsleiding delen, een belanghebbende in een jaarrekeningprocedure zich daarbij in het algemeen heeft neer te leggen'. Als marginale toetsing wordt daaraan dan nog toegevoegd, dat 'de accountant de uitgangspunten waarop het oordeel van de ondernemingsleiding berust, niet onjuist heeft bevonden'.

Men mag nu met enige bezorgdheid uitkijken naar een procedure waarin een eiser stelt dat de jaarrekening van een met verlies werkende onderneming ten onrechte is gebaseerd op de gebruikelijke veronderstelling van continuïteit. Zo'n procedure is in de huidige benarde tijden voor het bedrijfsleven zeer wel denkbaar.

De accountants hebben zich er reeds over beraden welke gevolgen daaraan verbonden moeten worden voor de accountantsverklaring. Zal de ondernemingskamer in die situatie ook beslissen dat het oordeel over de vraag of de continuïteitsveronderstelling nog terecht gemaakt mag worden 'in eerste instantie aan de ondernemingsleiding toekomt' en dat 'indien de bevoegde organen van de rechtspersoon deze visie delen, een belanghebbende in een jaarrekeningprocedure zich daarbij in het algemeen heeft neer te leggen'? Er bestaat immers grote verwantschap tussen de overwegingen die leiden tot het overgaan op de bedrijfswaarde enerzijds en de overwegingen omtrent de gerechtvaardigheid van de continuïteitsveronderstelling anderzijds. Het komt ons voor dat het terughoudende standpunt van de ondernemingskamer t.a.v. de getalsmatige juistheid van de jaarrekening heroverweging verdient.

5. Samenvatting van de bevindingen

Het wordt tijd de balans op te maken van dit enigszins kaleidoscopisch beeld. Een ieder die lust heeft kan ons dagvaarden voor de ondernemingskamer indien hij zou menen dat onze balans geen 'true and fair view' geeft van de ervaringen van tien jaar! Onze balans bevat de volgende posten:

1. De soepelheid van het systeem lijdt onder een te lange duur van de procedures.
2. Er is helaas te weinig voortgang gemaakt met de formulering van werkelijk gezaghebbende 'accounting standards'.
3. De toekenning van procesbevoegdheid aan iedere belanghebbende is t.a.v. de grote open vennootschappen niet effectief gebleken tenzij men mocht menen dat het particulier initiatief van Sobi daarin in voldoende mate en met voldoende bekwaamheid heeft voorzien.
4. De toekenning van procesbevoegdheid aan de procureur-generaal is tot nu toe een dode letter gebleken.
5. Het staat geenszins vast dat er voldoende evenwicht bestaat tussen de bevoegdheid van één ieder die lust heeft om grote open vennootschappen te dagvaarden en enige bescherming van het belang dezer vennootschappen, mede gezien de daaraan verbonden kosten, de uitkomsten

- van de procedures en de gevolgen van de daaraan verbonden publiciteit.
6. De beperking die de rechtsstrijd tussen partijen aan de toetsing van de jaarrekening oplegt stelt hoge eisen aan de formulering van de dagvaarding door de belanghebbende en kan tot fragmentarische behandeling van veelomvattende problemen leiden.
 7. Het is te betwijfelen of het nuttig is dat de rechter een oordeel omtrent de getalsmatige juistheid van bepaalde posten in de jaarrekening ontwijkt.

Deze bevindingen overziende komt bij ons toch de vraag op of een combinatie van rechtspraak en een vennootschapskamer overweging verdient. Wij denken dan niet aan de vennootschapskamer die de Minister voor ogen stond, een groot en kostbaar apparaat dat telkenjare tienduizenden jaarrekeningen zou moeten onderzoeken. Voor de talrijke kleinere rechtspersonen kan de figuur van de èchte belanghebbende met materieel belang vermoedelijk wel blijven functioneren.

De hoofdtaak van onze vennootschapskamer zou daarin moeten bestaan dat zij het vacuum vult dat door de inertie en onbekwaamheid van de machteloze kleine aandeelhouder in de grote open vennootschappen wordt gecreëerd. Haar actie zou gericht moeten zijn op het garanderen op langere termijn, dat de jaarrekeningen van deze vennootschappen aan de eisen van de wet voldoen. Daartoe zou zij b.v. om de vijf jaar deze jaarrekeningen grondig moeten toetsen. Jaarlijks kan met een toetsing zonder diepgaand onderzoek worden volstaan.

Zij zou daartoe over een onbeperkt recht op informatie moeten beschikken. Op grond van haar bevindingen zou zij de betreffende ondernemingen zo nodig moeten dagvaarden. Zij kan door haar deskundigheid de bezwaren verbonden aan de beperking van de procedure tot de rechtsstrijd van partijen opheffen. Ook een fragmentarische behandeling van veelomvattende problemen kan zij door een brede aanpak voorkomen. Zij behoeft bovendien geen vrees te koesteren voor het aanhangig maken van gevallen van getalsmatige onjuistheid.

Een ware liberaal moet zich tenslotte afvragen of zo'n staatsorgaan nog nodig is nu zijn functie reeds in feite min of meer door particulier initiatief vervuld wordt. Sobi vervult inderdaad enigszins de functie van een particuliere vennootschapskamer en dat is haar belangrijkste verdienste. Zonder haar was rechtspraak omtrent de jaarrekening een nauwelijks interessant onderwerp geweest.

Maar doet zij dat ook goed en doelmatig?

Kijken wij daartoe nog één keer naar onze kwantitatieve gegevens; daaruit hebben wij nu de score gelicht van de door Sobi begonnen procedures.

Sobi voerde twee succesnummers op: de procedures tegen de twee gefailleerde ondernemingen Vulcaansoord en Kon. Scholten-Honig, wier faillissement een objectief criterium vormt op grond waarvan zij zich van andere ondernemingen onderscheiden. De score voor beide ondernemingen blijkt uit de volgende tabel:

TABEL V *Berechte geschilpunten van Sobi in de procedures tegen Vulcaansoord en Kon. Scholten-Honig*

<i>Aard der geschilpunten</i>	<i>Vulcaansoord</i>			<i>Kon. Scholten-Honig</i>		
	<i>Totaal</i>	<i>gegrond</i>	<i>on-gegrond</i>	<i>Totaal</i>	<i>gegrond</i>	<i>on-gegrond</i>
art. 306 t/m 314 excl. art. 311	1	1	–	–	–	–
art. 311 lid 1	4	4	–	4	2	2
art. 311 lid 2 en 3	2	2	–	1	1	–
art. 315 t/m 332	4	4	–	6	6	–
art. 333 t/m 336	–	–	–	1	1	–
	<u>11</u>	<u>11</u>	<u>–</u>	<u>12</u>	<u>10</u>	<u>2</u>

Als dit het beeld zou zijn van de totaliteit van de door Sobi bereikte resultaten, dan zou men moeten concluderen, dat zij blijkbaar op zeer bekwame wijze de functie van een particuliere vennootschapskamer vervult. Dat beeld verandert echter ingrijpend wanneer de totaliteit van de overige zeven echte jaarrekeningprocedures in ogenschouw genomen wordt.

TABEL VI *Berechte geschilpunten van Sobi in de overige procedures*

<i>Aard der geschilpunten</i>	<i>Totaal</i>	<i>gegrond</i>	<i>ongegrond</i>
art. 306 t/m 314 excl. art. 311	8	5	3
art. 311 lid 1	20	3	17
art. 311 lid 2 en 3	5	2	3
art. 315 t/m 332	22	10	12
art. 333 t/m 336	9	1	8
	<u>64</u>	<u>21</u>	<u>43</u>

Hieruit blijkt dat Sobi in totaal slechts voor één derde deel van de naar voren gebrachte eisen gelijk heeft gekregen. Voor de belangrijkste eisen, nl. de eisen die rechtstreeks de voorstelling van de grootte van winst en vermogen raken – eisen i.v.m. art. 311 lid 1 – blijkt dat voor iets minder dan één zesde deel het geval te zijn. Eisen omtrent de formele en afzonderlijke informatie die door de winst- en verliesrekening moet worden geleverd bleken slechts voor één negende deel gegrond.

Van de overige eisen, die derhalve te maken hebben met formele voorschriften en de mate van ‘disclosure’ t.a.v. de balans, waarvoor de score het hoogst is, blijkt de helft gegrond te zijn.

Het zijn deze cijfers waarop onze twijfel gebaseerd is. Daar komt nog bij, dat de wijze waarop Sobi de ondernemingen selecteert waartegen zij pro-

cedures begint, niet bekend is, maar de indruk wekt dat zij niet onwillekeurig is.

Onze conclusie luidt derhalve, dat een klein vennootschapskamertje naast de thans bestaande rechtspraak overweging verdient. Hiermee zijn meer vragen losgewoeld dan beantwoord; dat is echter altijd zo wanneer een eerste stap gezet wordt op een weg, die hopelijk naar een goede oplossing leidt.

Noten

1 Opgesteld aan de hand van een artikelgewijs ingerichte klapper op de arresten, welke is bijgehouden door F. den Adel.

2 Sobi is in één procedure bovendien nog als lasthebber voor aandeelhouders opgetreden en in nog een andere procedure zowel voor zich als lasthebber van de Ver. u Crematie AVVL en van de Heer Lakeman persoonlijk. Deze beide procedures zijn gerangschikt naar de aard van de andere belanghebbenden.

Bijlage I

Arresten ondernemingskamer t/m 8 januari 1981

Onderneming	Kwaliteit eiser*	Datum dagvaarding	Datum eind-arrest	Duur procedure (in dagen)	Berechte geschilpunten	Onge-Totaal grond	Aard uitspraak**
Douwe Egberts B.V.	A	18- 9-75	20- 1-77	489	13	6	II
Sekisui Systeembouw N.V. (1974)	A	7- 5-76	14- 4-77	341	1	-	I
Homburg B.V.	Vb	4-10-76	14- 4-77	191	2	2	III
N.V. Vulcaansoord	S	23- 1-76	26- 5-77	488	11	-	I
Eggerding en Co. B.V.	A	30- 8-76	26- 1-78	513	6	5	VI
Koninklijke Scholten-Honig N.V. (1974/1975)	S	23- 4-76	16- 3-78	691	12	2	I
Sekisui Systeembouw N.V. (1974)	A	11-11-77	26-10-78	348	1	1	III
Sekisui Systeembouw N.V. (1975)	A	30- 9-76	26-10-78	755	1	1	III
Pakhoed Holding N.V. (1977)	S	29- 6-78	31- 5-79	335	9	3	II
Hendrik Sijthoff's Financieele Bladen B.V.	W	14- 8-78	29-11-79	471	2	2	III
Koninklijke Scholten-Honig N.V./ Curatoren (1975/1976)	S	2- 5-77	27-12-79	968	1	1	III
Van Gelder Zonen N.V. (1976)	S	1- 7-77	7- 2-80	950	18	9	II
Michel Dufour (Holland) B.V.	W	30- 8-78	27- 3-80	574	5	5	III
Ultramarco B.V. (1975)	S	13- 8-76	3- 4-80	1.328	7	6	II
Ultramarco B.V. (1977)	S	28- 8-78	3- 4-80	583	4	3	II
B.V. Ardanta	S/Vz	25- 4-79	10- 4-80	350	1	-	IV
Pakhoed Holding N.V. (1977, na terugverwijzing)	S	17- 4-80	29- 5-80	41	9	4	II
Pakhoed Holding N.V. (1978)	S	25- 6-79	29- 5-80	338	5	4	II
N.V. Gerofabriek	S	18- 8-78	26- 6-80	677	5	5	III
Van Gelder Zonen N.V. (1979)	S	24- 6-80	13-11-80	141	-	-	V
Ogem Holding N.V.	S	27- 7-79	8- 1-81	530	16	13	II
Totaal				8.847	117	66	
Gemiddeld				553	7,3	4,1	

- * S = Sobi
 A = Aandeelhouders in besloten vennootschap
 W = Individuele werknemers
 Vb = Vakbonden
 Vz = Verzekerden

- ** I = Vernietiging van de jaarrekening
 II = Aanwijzingen voor volgende jaren
 III = Afwijzing van alle eisen
 IV = Eisen betreffende de inrichting van de jaarrekening niet beoordeeld
 V = Eiser niet ontvankelijk
 VI = Bevel tot aanvulling van de jaarrekening
 Betreft arresten waarin in eerste instantie geen echte jaarrekeningproblemen aan de orde zijn geweest; aantallen zijn niet in de telling opgenomen.

Bijlage II

Aantallen berechte geschilpunten gerangschikt naar wetsartikelen en eisende partijen

Wetsartikelen	Totaal	Sobi		Aandeelhouders in besloten vennootschap		Individuele werknemers		Vakbonden	
		Ge- grond	Onge- grond	Ge- grond	Onge- grond	Ge- grond	Onge- grond	Ge- grond	Onge- grond
307	7	1	2	3					1
308	5	3			1		1		
310	2	1	1						
311 lid 1 i.s.m. 316	5	1	3		1				
318	2	1	1						
322	9	1	6	1			1		
323	1						1		
326	2	1	1						
328	1	1							
329	10	4	4				2		
332	2		2						
334	1				1				
335	4		2		1		1		
311 lid 2	5	1	1		2		1		
311 lid 3	6	4	2						
312	1	1							
316	7	2	3	1					1
317	1				1				
318 lid 1	7	3	3	1					
318 lid 2	2	2							
318 lid 3	1	1							
319 lid 1	2		2						
321	1				1				
322 lid 1	4	3			1				
325 lid 2	2	1		1					
326 lid 1	1		1						
328 lid 1	1		1						
328 lid 2	2	2							
329 lid 1	3		2	1					
329 lid 2	3	3							
330 lid 1	1	1							
331 lid 1	2	2							
335 lid 1	2	2							
335 lid 2	9		7		2				
335 lid 3	2			1	1				
336	1		1						
	117	42	45	9	12	-	7	-	2

Bijlage III

Aantallen berechte geschilpunten gerangschikt naar wetsartikelen en eisende partijen

Wetsartikelen	Totaal	Sobi		Aandeelhouders in besloten vennootschap		Individuele werknemers		Vakbonden	
		Ge- grond	Onge- grond	Ge- grond	Onge- grond	Ge- grond	Onge- grond	Ge- grond	Onge- grond
306 t/m 314									
excl. art. 311	15	6	3	3	1	-	1	-	1
311 lid 1	37	9	19	1	3	-	5	-	-
311 lid 2 en 3	11	5	3	-	2	-	1	-	-
315 t/m 332	40	20	12	4	3	-	-	-	1
333 t/m 336	14	2	8	1	3	-	-	-	-
	117	42	45	9	12	-	7	-	2